

ваний / Д.И. Корниенко, В.П. Вейко // Судебно-медицинская экспертиза. - Ростов: Ростиздат, 2001. - С. 31-40.

7. Перепечина И.О. Исследование ДНК в судебно-медицинской экспертизе вещественных доказательств: проблема индивидуализации / И.О. Перепечина // Судебно-медицинская экспертиза. - 2002. - С. 29-35.

8. Цыбин А.К. Клиническая значимость диагностического исследования с позиций доказательной медицины / А.К.Цыбин, А.А.Доценко // Здравоохранение Беларуси. - 2002. - № 8. - С. 52-55.

Резюме

Марченко О.М., Карпезо Н.О., Рыбальченко В.К. Влия кислотности, температуры и влажности среды на збереження клітин сперми.

Досліджено вплив кислотності, температури і вологості середовища на збереження клітин сперми. Показано, що найбільша кількість сперматозоїдів зберігається у природному середовищі (спермі) за умов їх перебування при різних температурах і вологості протягом перших 3-х діб, а наступні 3 тижні - при температурі +10°C і -15°C. В експериментальних серіях найбільш сприятливим для збереження сперматозоїдів протягом усіх 3-х тижнів було середовище з рН 4,0.

Ключові слова: сперматозоїди

Резюме

Марченко О.Н., Карпезо Н.А., Рыбальченко В.К. Влияние кислотности, температуры и влажности среды на сохранность клеток спермы.

Исследовано влияние кислотности, температуры и влажности среды на сохранность клеток спермы. Показано, что наибольшее количество сперматозоидов сохраняется в природной среде (сперме) в условиях их пребывания при разных температурах и влажности в течение первых 3-х дней, а в следующие 3 недели - при температуре +10°C и -15°C. В экспериментальных сериях наиболее благоприятной для сохранения сперматозоидов в течение всех 3-х недель была среда с рН 4,0.

Ключевые слова: сперматозоиды.

Summary

Marchenko O.M., Karpezo N.O., Rybalchenko V.K. The influence of acidity, temperature and humidity of environment on sperm cells preservation.

There were investigated the influence of acidity, temperature and humidity on sperm cells. It was shown, that natural environment (sperm) preserve the most quantity of sperm cells under different temperature and humidity during first 3 days, next 3 weeks - under the temperature +10°C and -15°C. In the experimental series the most favourable for sperm cells preservation was environment with рН 4,0.

Key words: sperm cells.

Рецензент: д.біол.н., проф.С.М.Смирнов

УДК 615.322:582:577.114

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ТА СИРОВИНА, ЯКІ МІСТЯТЬ ФЛАВОНОЇДИ ТА ЇХ ГЛІКОЗИДИ

Б. П. Романюк, В. М. Фролов, Я. А. Соцька
ДЗ "Луганський державний медичний університет"

Флавоноїди (від лат. flavus - жовтий) - природні фенольні сполуки, похідні 2-фенілхромону. Поширені в рослинах у формі глікозидів та містяться в клітинному соці. Водорозчинні. В залежності від ступеня окислення піранового фрагменту поділяють на: катехіни, антоціани, халкони, флавонони, флаволи, флаванолі тощо. Флавоїдні пігменти відіграють роль фільтрів в рослинах, захищаючи їх тканини від шкідливої дії УФ-променів. Загальна реакція на флавоноїди - реакція відновлення атомарним воднем в кислому середовищі в присутності магнію (проба Шінода). Мають широкий спектр дії на організм - високу Р-вітамінну активність, діуретичну, гіпоазотемічну, гіпотензивну, гіпоглікемічну, естрогенну, жовчегінну та ін.

До флавоноїдів відносять: рутин, гіперозид (бобівник трилистий), кверцетин, триглікозид кверцетину, арабінозид кверцетину, раноглікозид ізорамнетину (осутдник голой) тощо.

Широко розповсюджені похідні флавононів (група флавоїдних сполук): апігенін (ромашка лікарська, петрушка городня), лютеолін (наперстянка пурпурова), скутеларіїн (сколомниця крейдяна), трицин (перій повзучий).

Природними оксипохідними флавононів є кемпферол (болиголов плямистий, водяний перець, жостір проносний, касія вузьколиста, морква посівна, петрушка городня, кмін звичайний, кріп пахучий), флавонол (крушина ламка, сокирки польові, терен колючий), фізетин (сумах дубильний), кверцетин (абрикос звичайний, глід криваво-червоний, виноград справжній, вишня звичайна, спориш). Глікозидом кверцетину являється рутин, рампетин (плоди крушини ламкої), а ізоарампетину (сокирки польові). Відомі також морин (акація біла), міріцетин (мучниця звичайна), галантін (підсніжник Воронова).

Найбільш розповсюджені рослини, в яких містяться флавоноїди та їх глікозиди описані нижче.

**Астрагал шершистоквітковий -
Astragalus dasyanthus Pall.**

Багаторічна трав'яниста пухнасто-волосиста рослина з родини бобових (Fabaceae). Стебла прямі або висхідні 10-30 см заввишки. Листки непарноперисті, розташовані на стеблі з 13-18 парами видовженояйцевидних або овальних листочків. Квітки блідо-жовті в густих головчастих китицях, розташовані на довгих квітконосах. Цвіте у червні-серпні. Плід - біб.

Поширення. Ростає на степових схилах, у лісостепу. Рослина занесена до червоної книги України.

Заготівля. Збирають траву в фазі цвітіння й сушать.

Хімічний склад. Трава містить протеїни (до 14%), флавоноїди (кверцетин, кемпферол), цукри, камідь (трагакант), в якій є полісахариди басорин (60%) і арабін (3-10%), крохмаль, органічні кислоти, тритерпенові сапоніни, слиз та сполуки кальцію, натрію, кальцію, магнію, заліза, алюмінію, фосфору.

Використання. Препарати астрогала ослаблюють рефлекторну діяльність, розширюють периферійні, корнарні та ниркові судини й безпосередньо впливають нервово-м'язовий апарат серця. Внаслідок цього знижується кров'яний тиск, збільшується амплітуда скорочень серця, особливо при стомленні. Призначають при серцево-судинній недостатності I, II А і II Б ступенях, гіпертонічній хворобі, особливо з явищами стенокардії, гострих і хронічних нефритів. Вживають настій 10,0:100,0-200,0 по 1-2 столові ложки 3 рази на день. Настій можна вводити і в пряму кишку - по 50 мл (0,25 склянки) 2 рази на день. Настій не дає ускладнень і не викликає неприємних відчуттів.

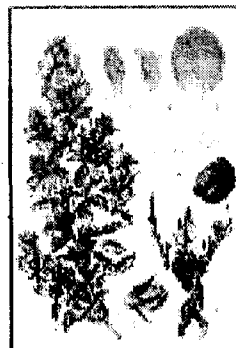
У народній медицині настій застосовують при набряках різного походження, нервових хворобах, ревматизмі суглобів тощо. Вживають по 1 столовій ложці 3-5 разів на день.

З інших видів великого роду астрогалів використовують астрвал волосисто-гіллястий (*A. piletocladus* Fr. et Sint.) і аст-

рагал дрібноголовчастий (*A. microscephalus* Willd) для добування трагаканту. Роблять надрізи стовбурів. З них виступає густий слиз, який протягом кількох днів застигає в тверді куски різної форми, їх подрібнюють до порошку. Так одержаний трагакант містить басорин (60-70%), крохмаль, клітчатку, арабін у вигляді солей кальцію, калію, магнію. Застосовують як зв'язуючий матеріал при виготовленні таблеток і пілюль, а також як емульгатор (на 200 г олії беруть 20 г порошку трагаканта).

Вовчуг польовий - *Ononis argvensis* L.

Багаторічна трав'яниста рослина з родини бобових (Fabaceae). Стебло прямостояче, опушене до 30-80 см заввишки. Листки чергові, трійчасті. А листочки видовженое-лептинні або овальні. Квітки двостатеві, за звичай по дві в пазухах листків утворюють довгі волотевидні суцвіття рожеві або білуваті. Цвіте у червні-серпні. Плід - біб.

Поширення. Ростає по всій території України по луках, берегах річок, межах, балках, серед чагарників, а також в Євро-

пейській частині, Сибірі, на Кавказі.

Заготівля. Використовують корені заготовлені восени або весною, а також листки та квітки і сушать.

Хімічний склад. Корені містять глікозиди ононін та ононізид, тритерпеновий сапонін оноцерал, спирт огокол, ефірне масло, смолу, лимонну кислоту, дубильні речовини, флавоноїди, фітостерини, сполуки кальцію, магнію, міді, ванадію, титану.

Використання. Препарати вовчугу припиняють кровотечі, нормалізують випорожнення, усувають запальні явища, сприяють зморщуванню гемороїдальних гуль. Застосовують при геморої для нормалізації випорожнення. Беруть 30 г сировини, заливають 1 л води, кип'ятять до одержання 0,5 л відвару, фільтрують і приймають по 50 мл перед їжею 3 рази на день. Випускають настойку, яку готують на 20% спирті - приймають по 1 чайній ложці 3 рази на день.

У народній медицині застосовують квітки й листки при порушенні обміну сечової кислоти, нирковокам'яній хворобі,

ниркових коліках, гострих і хронічних запаленнях сечового міхура та нирок, для стимулювання функції залоз внутрішньої секреції, при набряках, жовтяниці, жовчокам'яній хворобі, ревматизмі, артритях обмінного характеру, фурункулах та висипах на шкірі, водянці, для полегшення прорізування зубів у дітей, як потогінний засіб. Беруть 1 частину суміші квіток і листків, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. і випивають ковтками протягом дня, або готують настій коренів 15,0:500,0 і випивають протягом дня за 3-4 прийоми. Готують також настій коренів вовчугу та коренів алтею. Відваром квіток і листків роблять ванночки при екземах. У народній медицині застосовують також корені вовчугу колючого (*O. Spinosus L.*), які містять тритерпенові сапоніни, ононін, ононід, псевдоононін, онокол, фітостерини, флавоноїди, жири, смоли, органічні кислоти і їх солі, мент, ізоментон, камфору, ліналоол, дубильні та інші речовини, як сечо- та потогінний засіб. Готують відвар коренів 4,0:200,0 і приймають по 1 столовій ложці 3 рази на день 3 дні, роблять перерву на 1 день і знову приймають 3 дні.

Волошка синя - *Centaurea cyanus L.*

Одно- або дворічна трав'яниста медоносна рослина з родини складно-цвітних (айстрові) (*Compositae*) (*Asteraceae*). Стебло прямостояче 25-50 см заввишки від середини розгалужене. Листки нижні і середні ліровиднорозсічені видовжено-оберненоланцетні, а верхні - зазвичай лінійні. Квітки крайові, в одиничних кошиках на кінці стебел, сині, голубі, лілово-рожеві, або білі - неплідні, а середні - фіолетові, двостатеві. Цвіте у червні-липні. Плід - сім'янка.

Поширення. Росте по всій території України в посівах ярих та озимих культур, по забур'яненних місцях, молодих перелогах, лісосмугах, як бур'ян по всьому Схід (крім Арктики).

Заготівля. Використовують лише крайові квітки в період цвітіння і сушать.

Хімічний склад. Квітки містять глікозиди centaурин та цикорійн (кнідин), антоціановий пігмент ціанін, сапоніни, пе-

ларгонін, вітамін С, ефірне масло дубильні, мінеральні та інші речовини. В насінні міститься до 28% олії.

Використання. Застосовують як сечо- і жовчогінний та антисептичний засіб при нирковокам'яній хворобі, нефриті, циститі, нирковокам'яній хворобі запаленнях жовчного міхура, жовтяниці, захворюваннях печінки, набряках. Беруть 1 чайну ложку квіток, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 20 хв і п'ють по 0,25 склянки за 15 хв до їди 3 рази на день, або готують 10% настій і приймають по 1 столовій ложці 3 рази на день.

У народній медицині крім того застосовують як потогінний та протизапальний засіб, в тій же дозировці. Вважають, що квітки володіють антисептичною та протизапальною дією, а тому відвар (1 чайна ложка на 1 склянку води), який називають васильковою водою, застосовують при кон'юнктивітах і ячмінях - роблять примочки, промивають або закапують очі (по 4-5 крапель). По декуди до цього відвару ще додають настойки дурману: на 1 склянку (200 мл) 15 - 20 крапель. При гемералопії зовнішнє застосування відвару сполучають з вживанням всередину вітамінізованого риб'ячого жиру або злегка обсмаженої печінки швейцарських тварин.

Глід - *Crataegus L.*

Дерево висотою до 4 м або кущ з родини розових (*Rosaceae*) з міцною кореневою системою і відстовбурченими гілками з колючками. Листки яскраво-зелені, обернено-яйцевидні з клиновидною основою. На плодоносних пагонах нижні листки суцільні, а на верхівці зазублені, останні трилопатеві. На неплідних пагонах 3-5 лопатеві, глибокорозсічені. Квітки двостатеві білі або ледве рожеві, зібрані по 6-10 у щитковидні суцвіття. Цвіте в травні-червні. Плоди яблуковидні забарвлені в червоний, чорний, бурувато-

оранжовий або жовтий колір з двома кісточками. В них міститься борошніста, злегка в'яжуча на смак м'якоть.

Поширення. Дико росте в лісах Закарпаття та по всій території України, а також в ущелинах в Європейській частині, Сибіру, на Кавказі, Далекому Сході.

Заготівля. Використовують глуди: колючий (*C. Oxyacantha* L.), кривавочервоний (*C. sanguinea* Pall.), п'ятиматочковий (*C. pentagyna* Waldst et K.), український (*C. ucrainica* Pojark), кривочашечковий (*C. curvisepala* Lindm.), несправжньокривостовпчиковий (*P. pseudokurtostyla* Klok), обманливий (*C. fallacina* Klok.), кримський (*C. taurica* Pojark.).

Заготовляють також на початку цвітіння рослини квітки. Зібрану сировину (квітки та плоди) сушать у затінку.

Хімічний склад. Плоди глуду колючого містять ситостерини, пектини, аскорбінову, урсолову, олеанову, хлорогенову, кратегову, кофейну, винну, лимонну кислоти, сорбіт, фруктозу, каротин, лейкоантоціани, холін, ацетилхолін, ефірне масло, жирну олію, сапоніни, фітостерин, амідгалін, гіперин, гіперозид та інші флавоноїди, дубильні та інші речовини. В листках є хлорогенова, кофейна, урсолова, кратеголова, олеанова, пакантолова кислоти, ситостерин, аденозин, адеїн, гуанін, ацетилхолін, холін, ізоаміламін, ізобутиламін, триметиламін, ефірне масло, кверцетин, кверцитрин, гіперозид. У насінні міститься амідгалін, жирна олія, в корі - глікозид ескулін. У листках глуду п'ятиматочкового містяться флавоноїди, сапоніни, в плодах - тритерпенові сапоніни, антоціанові пігменти, кверцетин, гіперозид, рутин, кверцетин-3-0-ремногалактозид, 7-глюколютеолін, вітексин, сапонаретин, вітексин, рамнозид. В плодах всіх видів є 1,1-2,28% флавоноїдів.

Використання. Препарати плодів здійснюють стимулюючу дію на серце, особливо при серцебитті, безсонні, підвищеному артеріальному тиску, оскільки тритерпенові кислоти посилюють кровообіг в коронарних судинах і в судинах мозку. Вони також посилюють скорочення м'язів серця, знижують артеріальний тиск, заспокійливо діють на центральну нервову систему, зменшують збудність симпатичної нервової системи, при безсонні, пов'язаному з нервовим збудженням, викликають глибокий, тривалий і спокійний сон, не даючи після пробудження психічного пригнічення, позитивно діють при серцевих захворюваннях, зокрема при приступах болей при стенокардії, усувають тахікардію і аритмію, полегшують загальний стан хворих. Відзначаються малою токсичністю, не гальмують функції кишечника, знижують рівень

холестерину в крові, а тритерпенові кислоти підвищують чутливість серця до дії серцевих глікозидів наперстянки, строфанту, конвалії, а також мають десенсибілізуючі властивості при алергічних станах. Застосовують як кардіотонічні та регулюючі кровообіг засоби при функціональних розладах серцевої діяльності, серцевій кволості після видужування від виснажливих хвороб, при нервових збудженнях, ангіоневрозах, особливо в клімактеричному періоді, при початковій стадії гіпертонічної хвороби, гіпертиреозі з тахікардією, миготливій аритмії, пароксизмальній тахікардії, безсонні з порушенням серцевої діяльності. Особливо показані препарати глудів старим людям, які хворіють серцевими неврозами, атеросклерозом, в клімактеричному періоді. Беруть 1 столову ложку квіток, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв і п'ють по 1 склянці 3 рази на день, або готують відвар плодів 20,0:200,0 і приймають як і в попередньому випадку. Застосовують рідкий екстракт, який готують перколюцією плодів на спирті 1:10. Приймають по 20-30 крапель до їди 3-4 рази на день. Настоюванням квіток на 70% спирті одержують 10% настойку. Приймають по 20-30 крапель до їди 3-4 рази на день.

У народній медицині застосовують як тонізуючий і спазмолітичний засіб при захворюваннях серця, простудних захворюваннях і нервових перевантаженнях, безсонні, ядусі. Застосовують настойку: беруть 1 частину свіжих квіток, заливають 10 частинами 70% спирту і настоюють 7 діб при кімнатній температурі приймають 15-30 крапель в 50 мл води 3 рази на день при таких захворюваннях як неврози, ревматизм, безсоння, дозу збільшують в 2-3 рази. Готують також настойку свіжих плодів і сік з них - приймають по 10-20 крапель після їди 3 рази на день протягом декількох місяців. Готують ще й таку настойку: 1 частину свіжого соку з квіток змішують з 2 частинами 90% спирту, настоюють 15 днів і приймають по 40 крапель в 1 столовій ложці води 3 рази на день. Настойки ці приймають також при гострому суглобовому ревматизмі. Застосовують і 10% настій квіток, або беруть 1-3 столових ложки квіток, заливають 3 склянками окропу, настоюють 20 хв і випивають протягом дня. Плоди, парені в печі або духовці, вживають при болях в животі. Відвар молодих пагонів застосовують при гіпертонічній хворобі. Плоди, зібрані

після заморозків, їдять в свіжому вигляді. З них готують киселі, консервують з цукром, сушать. Сушені плоди вживають як сурогат чаю. Сушені й перетерті на борошно плоди ідуть для начинок, з них готують коржики.

Горобина звичайна - *Sorbus aucuparia* L.

Дерево з родини розових (Rosaceae) заввишки 3-15 (20) м. Листки чергові непарноперисті, зверху матово-зелені, знизу - із сизих листочків. Квітки двостатеві, білі в густому багатоквітковому щитковидному суцвітті. Цвіте в травні. Плід - яблуковидний кулястий яскраво-червоний або оранжево-червоний.

Поширення. Росте в підлісках, на лісових полянах, узліссях та лісостепових зонах України, вирубах, згарищах на берегах річок і озер, в гірських лісах Європейської частини, на Кавказі, в Сибірі. Широко використовують як декоративну рослину.

Заготівля. Використовують горобину домашню (*S. domestica* L.) Виведено ряд сортів, які дають смачні плоди.

Збирають стиглі плоди й сушать. В народній медицині використовують і квітки та зрідка листя.

Хімічний склад. У плодах містяться вітаміни: В2, Р (кверцетин, ізокверцетин, рутин), С (200 мг%) Е, каротиноїди, а також антоціани (у тому числі ціанідин), фосфоліпіди (кефалін, лецитин), цукри (біля 4-8%), в основному сорбоза, винна, яблучда, янтарна та лимонна, ціанідна кислоти, пектини, дубильні, гіркі та інші речовини. У насінні є глікозид амігдалін, жири (біля 22%), в листях - вітамін С (до 82,4 м%).

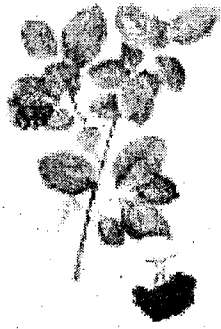
Використання. Свіжі та сушені плоди застосовують як полівітамінний засіб при цинзі та інших станах, які супроводяться вітамінною недостатністю. Відвар плодів 15,0-20,0 :200,0 вживають по 1 столовій ложці 3-4 рази на день. Сік з сирих плодів п'ють з медом по 1/4 склянки 2-3 рази на день. Частіше всього застосовують разом з плодами шипшини.

У народній медицині застосовують як сечогінний, демінералізуючий, кровоспинний і проносний засіб, при авітамінозах С і А, дизентерії, захворюваннях нирок, зокрема при нирковокам'яній

хворобі, при захворюваннях печінки й жовчного міхура, ревматизмі, подагрі, геморої, мізерних менструаціях, атеросклерозі, гіпертонічній хворобі, проносах. Готують напар із 30-40 г плодів на 1 л води і приймають по 1 склянці 2-3 рази на день, або 1 столову ложку порошку розмішують в 0,5 склянці води і випивають протягом дня за 3 прийоми. Готують також сироп: одержують сік з 1 кг свіжих плодів, додають 0,6 кг цукру і варять, або 1 кг плодів розтирають у ступці, доливають 2 л окропу, настоюють 4 години і після проціджування додають цукровий сироп. Свіжий сік плодів приймають по 1 чайній ложці перед їдою при пониженій кислотності шлункового соку, цинзі, для регулювання менструацій, посилення сечовиділення. Настойку плодів, приготовлену на 40% спирті в пропорції 1:10, приймають для поліпшення апетиту й травлення по 1 чайній ложці 3 рази на день. Суцвіття застосовують при нирковокам'яній хворобі, а разом з плодами - при хворобах шлунково-кишкового тракту, порушеннях обміну речовин, простудних захворюваннях, гострих і особливо затяжних бронхітах та пневмоніях, коли знижується функція надниркових залоз, що веде до алергічних ускладнень, відвар кори - при гіпертонії. З плодів виготовляють крем для пом'якшення шкіри: до 1 столової ложки додають 25 г коров'ячого масла, 1 чайну ложку меду, і жовток і 15 мл камфорного спирту й змішують. При пористій шкірі роблять маску на обличчя з соку і м'якуша плодів, додавши білок яйця. Жирну пористу шкіру протирають сумішшю 1 столової ложки соку горобини (апелсину, мандарину, лимону, айви, хурми), білка 1 курячого яйця, 0,5 склянки одеколону, 0,5 склянки камфорного спирту. З плодів готують настої та морси: 40 г подрібнених плодів заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 години і після фільтрування додають цукор. З плодів готують соки, киселі, варення, павидло, мармелад, пастилу, печиво, цукерки типу "горобина в цукрі", їх мочуть з додаванням цукру, гвоздики та кориці, а також маринують.

Горобина чорноплідна (аронія) - *Aronia melanocarpa* (Michx) Elliot.

Листопадний густий кущ з родини розових (Rosaceae) висотою до 2,5 м з міцною кореневою системою і густими гілками. Листки чергові, черешкові, еліптичні або оберненояйце-

видні по краю пильчасті, зверху темно-зелені, знизу - більш світліші. Квітки двостатеві, білі або рожеві квітки, зібрані в щитовидні суцвіття. Цвіте в травні-червні. Плід - яблуковидний або кулястий, чорного кольору, соковитий.

Поширення. Культивують на території України як лікарську, харчову і декоративну рослину.

Заготівля. Збирають стиглі плоди у вересні-жовтні місяці й сушать, а також зберігають в свіжому вигляді, залити гарячим сиропом. На 1 кг плодів беруть 0,75 л 37,5% цукрового сиропу.

Хімічний склад. Плоди містять 2,4 - 6,2% вітаміну Р (рутин, кверцетин, гесперидин, ціанідин), вітаміни: РР, В1, В2, В6, С, Е, К, а також каротин, пектини, дубильні речовини, антоціани, цукри (4,6-10,2%), в тому числі сахарозу, глюкозу, фруктозу, органічні кислоти сполуки магнію, міді, заліза, мангану, молібдену, йоду, бору.

Використання. Плоди мають судинозміцнюючі властивості, знижують проникливість судин, зменшують крихкість і збільшують резистентність їх стінок, особливо капілярів, скорочують тривалість кровотеч і зменшують згущення крові після гострих кровотеч, розширюють судини та знижують артеріальний тиск, посилюють виділення шлункового соку і активність ферментів в них, прискорюють заживлення ран. Застосовують як гіпотензивний засіб при гіпертонічній хворобі I і II ступеня, частіше за все у вигляді свіжого соку - по мл (3 столові ложки) за 30 хв до їди 3 рази на день протягом 10-30 (50) днів. Замість соку вживають плоди - по 100 г за 30 хв до їжі 3 рази на день, а тривалість курсу лікування, як і для соку. Застосовують і повидло, яке готують розтиранням 1 кг плодів з 0,7 кг цукру; приймають по 75-100 г 2-3 рази на день. Тепер в основному застосовують таблетки зпошкочованих плодів. Найкращий ефект спостерігають при застосуванні їх з вітаміном С. Протипоказані при підвищеному згортванні крові. Приймають перед їдою 2-3 рази на день - дорослі по 150-200 мг, діти по 100-150 мг 20-25 днів. У разі необхідності

курс лікування повторюють. Плоди, сік і таблетки застосовують і при захворюваннях пов'язаних з порушеннями прониклості і резистентності судин: геморагічних діатезах, капіляротоксикозах, гломерулонефриті (при наявності порушення прониклості капілярів), кровотечах різного походження, атеросклерозі, тиреотоксикозі, застосуванні антикоагулянтів і деяких інших препаратів. Протипоказані при виразковій хворобі шлунка і 12-палої кишки, гіперацидних гастритах. Систематично приймають не більше 200 г плодів на день при нахилі до тромбозів, тромбозів і при підвищеному протромбіновому індексу крові.

Свіжий сік має фітонцидну властивість і тому застосовують при ранах, опіках, виразках, гнійних захворюваннях шкіри.

З плодів готують сік, сиропи, прохолодні напої, компоти, киселі джеми, варення, пастили, мармелади, які споживають при авітамінозах.

Звіробій продірявлений (звичайний) - *Hypericum perforatum L.*

Багаторічна трав'яниста зелена або сизувато-зелена рослина з родини звіробійних (Hypericaceae) з тонким, розгалуженим кореневищем. Стебло пряmostояче голе, вгорі розгалужене, круглясте від 30 до 60 см заввишки. Листки сидячі, супротивні, цілокраї з просвітчастими крапчастими залозками. Квітки двостатеві золотаво-жовтого кольору з чорними крапками. Цвіте з червня до вересня. Плід яйцеподібна, 3-гнізда, багатонасінна коробочка.

Поширення. Росте по трав'янистих, кам'янистих місцях, проваллях, горбах, ровах, луках, лісах, чагарниках, біля доріг, на парових полях, залежних і перелогових землях по всій території України та в Європейській частині, Сибірі, Середній Азії, на Кавказі.

Заготівля. Збирають траву на початку цвітіння й сушать.

Хімічний склад. У траві міститься ефірне масло (0,11-0,35%), у складі якого є азулен, олефінові терпени - пінен, мірицен, цинеол, сесквітерпени-кадінен, гурюнен, складні ефіри ізовалеріанової кислоти, а також білки, смоли, жири, цериловий і стерильний спирт, фітостерини, вуглеводи, стеарино-

ва, пальмітинова й міристинова кислоти, холін і його ефіри, пектини, інвертний цукор, вуглеводи, які при гідролізі дають пентозу й галактозу, алкалоїди, вітаміни С і РР, каротин, дубильні речовини катехінового ряду (до 10 %), антоціани (5-6 %), флавоноїди (гіперин, гіперозид, рутин, кверцетин, кверцитрин, ізокверцетин, ізокверцитрин), кофейна й хлорогенова кислоти, сполуки калію, натрію, кальцію, магнію, фосфору, мангану, радію тощо.

Використання. Препарати звіробоя мають протизапальні, антисептичні в'яжучі й кровоспинні властивості, а також стимулюють діяльність серця, підвищують артеріальний тиск, звужують судини, діють проти глистів. Настій (10%) і олія (20%) мають противиражкову властивість. Застосовують при захворюваннях шлунково-кишкового тракту (гастритах, гастроентеритах, колітах, тривалих проносах небактеріального походження, виразковій хворобі шлунка і 12-палої кишки), а також при захворюваннях нирок, печінки, сечового й жовчного міхурів, геморої. Беруть 1 столову ложку трави, заливають 1 склянкою окропу, кип'яють 15 хв. і п'ють по 1/3 склянки за півгодини до їди 3 рази на день, або готують настій 10,0-20,0:200,0 і приймають по 1 столовій ложці 3-4 рази на день.

При інвазії карликовим цепнем готують 15% настій трави і дають дітям по 90-150 мл 3 рази на день протягом 3 днів з наступною дачею проносного засобу. Курс лікування - 3 цикли з 10-12-денними перервами. Випускають брикети трави розміром 120x65x10 мм і вагою 75 г, розділених на 10 частин. Беруть 1 частину, заливають 1 склянкою окропу, кип'яють 10 хв і приймають по 1/3 склянки 3 рази на день, а також полощуть рот. При кровоточивості та запаленні ясен полощуть настоем рот, роблять примочки при опіках. Настойку трави 20% на 40% спирті вживають при гінгівітах, стоматитах, розпушеннях ясен, неприємному запаці з роту. Нею змазують ясна або роблять полоскання, для чого на 0,5 склянки води додають 30-40 крапель настійки.

В свій час з трави виробляли іманін, який у вигляді мазей і розчинів застосовували при ранах, опіках, захворюваннях шкіри. Тепер виготовляють новоіманін. Застосовують 1% спиртовий розчин як антибактеріальний засіб проти граммпозитивних, в тому числі резистентних до антибіотиків бактерій, при гнійних запа-

леннях шкіри і підшкірної клітковини, абсцесах, флегмонах, інфікованих довгонезаживаючих ранах, опіках II і III ступеню, виразках, маститах, абсцедуючих пневмоніях, емпіємах плеври і пневмотораксах, остеомієлітах, гідроденітах, лімфаденітах, гідронефрозах, при оперативних втручаннях на кістках, аномаліях сечових органів, при гострих ринітах, фарингітах, гайморитах роблять зрошування - 0,01-0,1% розчинами, промивання, інгаляції та електрофорез. Новоіманін ефективний при обробці рук хірурга та операційного поля. Розчини готують перед застосуванням розведенням препарату в 5, 10, 25, 50 і 100 разів дистильованою водою, 5-10% розчином глюкози, 0,5% розчином новокаїну, 0,25% розчином анестезину, 0,5% розчином хлориду натрію.

У народній медицині крім того застосовують при хворобах легенів, жіночих статевих органів, подагрі, ішіасі, розладах центральної нервової системи (неврастенії, безсонні, головному болі), суглобовому ревматизмі, скрофульозі, ангінах, кровохарканнях туберкульозного характеру, нічному енурезі, гострих та хронічних циститах, калькульозних пієлонефритах, надмірних менструаціях, білях, ядусі, водянці, маткових кровотечах, гіпертонічній хворобі й інших захворюваннях (в народі називають "травою від 99 хвороб"). Готують настій 10,0-20,0:200,0 і випивають протягом дня за три прийоми, або відвар в тому ж співвідношенні, згущують до половини і приймають по 1 столовій ложці 3 рази на день після їди. При нічному нетриманні сечі у дітей дають пити на ніч 1 склянку настою з трави. При загальному ослабленні беруть 2 столові ложки заливають 4 столовими ложками коров'ячого масла, нагрівають на легкому вогні 10 хв, проціджують, додають по смаку солі й змішують з 8 склянками пива. П'ють по 0,5 склянки 4 рази на день протягом кількох днів. Також готують 20% настійку на 70% спирті настоюванням протягом 7 днів і приймають по 30-50 крапель 3 рази на день.

При туберкульозі легенів застосовують відвар, який готують: 2 столові ложки квіток в 1 л білого вина (кип'ячать, поки залишиться 0,7 л) і приймають по 0,5 склянки ранком до їди.

При наривах, виразках, фурункулах, висипах на шкірі, затвердінні молочних залоз, опухах настоем роблять примочки і

компреси. Настоем 10,0-20,0:200,0 полощуть рот при запаленнях слизової оболонки. При гнійних, довгонезаживаючих ранах роблять примочки з настоєм.

Настоем 25,0-30,0:200,0 роблять примочки і орошення при жирній себореї і вугревих висипах, миють дітей, хворих на діатез. При гінекологічних захворюваннях готують відвар 2-4 столові ложки трави на 2 л води і роблять спринцування. Хворим на туберкульоз шкіри, при наривах, висипах, захворюваннях молочної залози роблять компреси. Застосовують також олію звіробою, яку готують так: настоюють квітки на мигдалевій, соняшниковій або льняній олії в пропорції 1:10 14 днів проти сонця при періодичному збовтуванні, додають ще стільки трави і настоюють, щоб олія стала темно-червоного кольору, або настоюють 500 г свіжих квіток і листків на 1 л олії 3 тижні, або настоюють 500 г свіжих квіток в 500 мл білого вина протягом 3 днів, випаровують витяжку й розчиняють залишок в олії. Вживають при ранах, виразках, наривах. На вражені місця накладають марлеві салфетки, змочені в олії. Олією змазують тріщини пупків і шкіри, відмороженнях II і III ступенів, опіки, рани від укусу здорової собаки, при значних забиттях грудей і спини, запаленнях і розпушеннях слизової оболонки рота, стоматитах і гінгівітах. Приймають всередину при запаленнях шлунково-кишкового тракту, печінки, селезінки, нирок - по 1 столовій ложці натщесерця або через 3-4 години після їди протягом 1-2 місяців.

Корені застосовують при дизентерії та туберкульозі кісток.

У гомеопатії вживають есенцію квітучої рослини.

Застосовують з косметичною метою. Беруть 1 столову ложку листків, запивають 1 склянкою окропу, настоюють 20 хв. і миють голову при облісінні та перхоті. Для прискорення росту волосся в шкіру втирають настій трави звіробою і листків шавлії та кремєни. 5% настоєм трави протирають зів'ялу шкіру лица і шиї, роблять примочки і протирання при жирній себореї шкіри лица і волосистої частини голови.

Промисловість випускає "Рідину для ніг", в яку входить екстракт звіробою. Вживають для пом'якшення і дезинфекції шкіри.

У Болгарії з трави виготовляють пєфлавит, який містить катєхіни і має активність вітаміну Р.

Липа серцелиста - *Tilia cordata* Mill.

Дерево з родини липових (Tiliaceae) високою до 30 м з густогіллястою кроною та розгалуженими коренями. Листки чергові округлі або довгасті з серцевидною основою, по краю зарубчастопильчасті, а зверху блискучі і ясно-зелені, а знизу - сизі. Квітки двостатеві жовто-бліді. Цвіте в червні-липні. Під час цвітіння, яке продовжується 10-12 днів, навколо липи панує приємний запах, який приваблює бджіл. Вони чують його навіть за 3 кілометри і охоче летять за здобиччю, бо тільки її квітка за день може дати до 7 г нектара. На одній липі бджоли збирають стільки меду, скільки на 1 га гречки. З 1 га липового гаю в сонячну погоду вони збирають тону меду. Липовий мед (липовець) має приємний аромат, світлозолотистий колір і має високі смакові та лікувальні властивості, бо багатий глюкозою, фруктозою, вітамінами, органічними кислотами, мікроелементами. Плід - яйцевидно-кулястий опушений з крихким оплоднем горішок.

Поширення. Трапляється в лісах гірського Криму. Росте в широколистяних і рідше мішаних лісах, байрачних і заплавних лісах в середній полосі Європейській частині, в Західному Сибіру, на Кавказі. Розводять в парках і садах, на вулицях міст і сіл.

Заготівля. Використовують суцвіття разом з прицвітниками, відомі під назвою "липовий цвіт" і сушать.

Хімічний склад. Сировина містить флавоноїди, ефірне масло (0,042- 0,38%), до складу якого входить фарнезол, а також глікозиди, гесперидин і тіліацин, вітамін С, каротин, сапоніни; слиз, цукри, дубильні, мінеральні та інші речовини. В листках знайдено каротин, вітамін С, фітонциди та дубильні речовини.

Використання. Застосовують як пото- і сечогінний, секретолітичний, антисептичний і жарознижуючий засіб при грипі, бронхіті, кашлі, запаленні зіву та інших простудних захворюваннях, невриті, циститі, пропасниці, подагрі, неврозах - 1-2 столові ложки цвіту заливають 1 склянкою окропу, настоюють 20 хв. і п'ють напар гарячим по 2-3 склянки на день. Настоем 20,0:200,0 з додаванням 5 г бікарбонату натрію поло-

шуть горло при ангіні, ларингіті, вводять в пряму кишку при запаленні. Використовують для пом'якшувальних припарок, частіше в суміші з іншими рослинними продуктами.

У народній медицині застосовують також при болях в шлунково-кишковому тракті, крупі, корі, судомах, нирковокам'яній хворобі в період відходження піску, поліглобулії і надмірній в'язкості крові, атеросклерозі. Готують і п'ють настій в тих же дозах, як згадано вище. Відвар листків і квіток використовують для приночок, ванн, припарок при захворюваннях шкіри, які супроводяться запальними процесами.

З листків виготовляють вітамінний напій - заливають 3-кратною кількістю окропу, підсолоджують і п'ють по 0,5 склянки на день. Приймають його і при болісному сечовипусканні.

Застосовують і плоди, їх розтирають в порошок і вживають як кровоспинні ліки. Присипають свіжі рани, застосовують при кровотечах з носа та рота. Інколи цей порошок змішують а оцтом. Бруньки, листки і камбій в свіжому стані вживають як зовнішній пом'якшувальний засіб. Розтовчують в ступці і прикладають до наривів, обпечених місць, гемороїдальних гуль, при маститі та подагрі. Камбієвою масою лікують опіки. Відваром молоді кори роблять примочки при опіках, подагрі, геморої. Листками обв'язують голову при болях, застосовують при опухах і наривах.

З косметичною метою застосовують липовий цвіт. Для того щоб в'яла шкіра стала пружною, свіжою, готують напар 1 столова ложка на 1 склянку окропу, настоюють, підігрівають до 85-90°C, змочують рушник і накладають на лице на 1-2 хв., а потім роблять холодний компрес на 3-4 хв.

Протипоказано при розширенні кровоносних судин. Роблять 1-2 рази на тиждень. Допомагають такі компреси і при жирній шкірі, а ще краще настій рівних частин липового цвіту, листків шавлії, квіток ромашки, листків м'яти, квіток нагідок і трави хвоща. З суміші роблять і парові ванни при жирній шкірі. При сухості та шелушінні шкіри приймають ванни (34-35гр.) з липовим цвітом. При підвищеній пітливості готують лосьон- 2сл. суміші липового цвіту, листків м'яти і шавлії заливають 0,25 л горілки, настоюють 2 тижні й протирають лице. З деревини готують активоване вугілля в порошок і таблетки.

Пижмо звичайне - *Tanacetum vulgare* L.

Багаторічна тр'яниста рослина з родини складноцвітних (айстрових) Compositae (Asteraceae) з коротким кореневищем. Стебло 50-100 см заввишки. Листки чергові, двічі перистороздільні, видовженояйцевидні. Зверху темно-зелені, знизу сірувато-зелені з сильним камфороподібним запахом. Із них нижні черешкові, а стеблові сидячі. Квітки дрібні золотаво-жовті. Крайові - маточкові, а серединні двостатеві. Цвіте в червні-липні. Плід -

сім'янка з плавчастим крайком на верхівці.

Поширення. Росте по берегах річок, канав і озер, луках, степах, лісах, канавах, межах, парових полях, балках по всій території України та СНД.

Заготівля. Збирають молоді суцвіття з квітконосами до 4 см завдовжки в фазі цвітіння й сушать.

Хімічний склад. Сировина містить фірне масло (1,5-2%), в якому є камфора, борнеол, туйон, туйол, танацетон, а також гіркий лактон танацетин, антрацени, пірени, флуоратен, поліініл, флавоноїди (кверцетин, лютеолін, акапетин), алкалоїди, вітамін С, терпени, каротин, дубильні речовини, похідні кумарину, кофейна, хлорогенова, галова і танацетова кислоти, сполуки мангану.

Використання. Препарати суцвіть збільшують секрецію жовчі, посилюють амплітуду скорочень серця і сповільнюють його ритм, підвищують артеріальний тиск, мають бакцирицидні і протиглисті властивості. Застосовують при захворюванні шлунково-кишкового тракту (відсутності апетиту і погіршенні травлення, метеоризмі, запорах, кровавих проносах, антероколітах, спазмах шлунка, анацидних гастритах, сповільненій евакуації кишечника), при захворюваннях печінки, жовчного міхура і жовчних ходів (гепатитах, ангіохолітах, жовтяниці), для посилення жовчо- і сечовиділення, при циститі, нефриті, нирковокам'яній хворобі, подагрі, ревматизмі, водяниці, малярії, пропасниці, болісних і нерегулярних менструаціях, головному болі, порушеннях серцевої діяльності, стенокардії, інтоксикації, викликаний туберкулбозом легенів, при нервових розладах,

зокрема при епілепсії, істерії, іпохондрії, при недокрив'ї, гіпертонічній хворобі, вивихах, ранах. Готують відвар 10,0 - 25,0 : 200,0 і приймають по 3-5 чайних ложок за 30 хв до їди 3 рази на день, або беруть 1 чайну ложку суцвіть, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. і випивають протягом дня, або приймають по 1-3 г порошку суцвіть 2-3 рази на день. Вживають також 10% настойку квіток на білому вині - по 1 столовій ложці через кожні 2 години. При виразковій хворобі шлунка і 12-палої кишки приймають по 75-100 мл 5% настою квіток 3 рази на день. Для вигнання аскари, гостриків, волосоголовців беруть 1 столову ложку суцвіть, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 20 хв., випивають натщесерце, а потім приймають проносний сольовий засіб, або вживають по 1 чайній ложці плодів чи квіток 2-3 рази на день. Для вигнання гостриків беруть 2 зубці часнику, відварюють в 2 склянках молока, змішують з 1 столовою ложкою порошку або пасти плодів, кип'ятять в закритій посудині на м'якому вогні 10 хв. і рідину теплою вводять у вигляді клізми, намагаючись затримати якомога довше. Клізми повторюють до повного видалення гостриків, або беруть 1 ч.л. плодів, заливають 100-150 мл води, настоюють при 60° 3 години і вводять перед сном в пряму кишку на 10-15 хв. Такі клізми роблять щоденно 3-5 дб.

Настоем суцвіть роблять спринцювання при білях, примочки і компреси на гнійні рани, виразки, опухи, нариви, удари, при корості, миють голову при себорей; роблять припарки при наривах и опухах; 5-50% мазі застосовують при укусах бджіл і захворюваннях шкіри. З настоем суцвіть приймають ванни при болях в суглобах і ступнях. При подагрі, ревматизмі, судорогах, вивихах, ушибах, роблять компреси і втирання з листків і суцвіть. Листки застосовують при головній болі, жовтяниці, подагрі, ревматизмі, епілепсії, а зовні при вивихах і ранах.

У гомеопатії застосовують есенцію з свіжих квіток при судах мотки і епілепсії.

Із суцвіть пижми виготовлено препарат танацин, який містить флаваноїди (апигенін, лютеолін, хризоеріол, діосметин, ізорамнетин, кверцетин, аксиларин). Рекомендовано застосовувати як жовчогінний засіб. Пижмо протипоказано при вагітності.

Великі дози можуть викликати блювання і пронос. Суцвіття використовують як інсектицидний засіб для боротьби з блохами, мухами та іншими комахами. Листки вживають в їжу для ароматизації салатів, пудингів кексів, м'ясних і рибних страв. Порошком квіток присипають свіже м'ясо, щоб запобігти відкладання яєць мух та інших комах.

Собача крапива п'ятилопатева - *Leonurus quinquelobatus Gilib*

Багаторічна трав'яниста сіривата рослина з родини губоцвітні (Labiatae) з дерев'янистим коренем. Стебло прямостояче від 25 до 100 см заввишки, чотиригранне, опушене. Листки навхрест супротивні, черешкові, зверху яскраво-зелені, знизу - білувато-повстисті. Квітки сидять зібрані густими кільцями в пазухах листків на верхівках пагонів, блідо-рожеві. Цвіте в червні-вересні. Плід - з 4 однонасінних горішкових часточок.

Поширення. Росте по всій території України на пустирях, біля доріг, житла, на узліссях, перелогах, берегах річок, як бур'ян в Європейській частині, Західному Сибірі, на Кавказі.

Заготівля. Збирають траву на початку цвітіння й сушать.

Хімічний склад. У сировини є стахідрін, глікозиди, сапонін, цукри, білки, холін, флавоноїди (кверцетин, рутин, квінквелозид), кумаринова, яблочна, винна і фосфорна кислоти, ефірне масло (0,06%), вітамін С, дубильні, мінеральні та інші речовини. На початку цвітіння знаходиться 0,035-0,4% алкалоїдів леонурину й леонуридину.

Використання. Діє подібно до валеріани - заспокоює центральну нервову систему, знижує артеріальний тиск, уповільнює ритм та посилює скорочення серця, знімає задишку, дещо діє сечогінно, володіє протисудорожною та седативною дією. За своїм заспокійливим впливом перевершує валеріану в 3-4 рази, не викликає побічних явищ. Застосовують при підвищеному нервовому збудженні, серцево-судинних неврозах, ранніх стадіях гіпертонічної хвороби, стенокардії, атеросклерозі, кар-

діосклерозі, міокардиті, міокардіодистрофії, пороках серця, базедовій хворобі, істерії, неврозах в клімактеричному періоді, болісних менструаціях, невростенічному синдромі, функціональних розладах центральної нервової системи (неврастенії, істерії, вегетоневрози, епілепсії, синдромі Мен'єра), склерозі мозкових судин. Готують настій трави 15,0:200,0 і приймають по 1 столовій ложці за 30 хв до їди 3-5 разів на день, або по 30-50 крапель 20% настойки на 70% спирту 3-4 рази на день.

У народній медицині, крім того застосовують при переляках, прикростях, іпохондрії, запамороченні, головній болі, блюванні, серцебитті, затажному кашлі, як жовчо- і сечогінний засіб, при пневмонії, захворюваннях шлунково-кишковому тракту, зокрема при ентероколіті, спазмах шлунка, водяниці, для регулювання менструацій, маткових кровотечях, ендометритах, як кровоспинний і стимулюючий засіб. Беруть 1 столову ложку трави, заливають 1 склянкою холодної води, настоюють 8 годин і випивають протягом дня, або 2 столові ложки заливають 250 мл води, кип'ятять поки залишиться половина і приймають по 2 столові ложки декілька разів на день, або 1 столову ложку заливають 1 склянкою киплячої води, настоюють і випивають за 2-3 прийоми (при захворюваннях шлунково-кишкового тракту протягом 3 тижнів). Свіжий сік приймають по 30-40 крапель на 1 столову ложку води за 30 хв. до їди за 3 прийоми. Щоб сік не псувався, його змішують пополам з спиртом і приймають 60-80 крапель 3 рази на день. Порошок трави приймають по 2-4 г на день, відвар коренів вживають при маткових кровотечях. Насіння застосовують як сечогінний засіб при глаукомі, траву з насінням - при деяких захворюваннях шкіри.

В гомеопатії її використовують як заспокійливий засіб.

Софора японська - *Sophora japonica* L.

Листопадне дерево з родини бобових (Leguminosae) високою до 30 м, з міцною кореневою системою, густою кроною. Листки чергові, непарноперисті з 3-8 парами листочків на коротких відстовбурченоволосистих черешках, зверху темно-зелені, знизу - сизуваті. Квітки двостатеві, зібрані великими волотями, ясно-жовтого кольору. Цвіте в липні-серпні. Плід - біб на плодоніжці, нерозкривний, чотковидний, між насінинами з перетяжками заповненими жовтаво-зеленим клейким соком.

Поширення. Батьківщина софори - Китай і Японія. На території України розводять у парках і на вулицях міст з декоративною метою.

Заготівля. Використовують пуп'янки квіток і плоди. Пуп'янки заготовляють в сонячну погоду в кінці бутонізації. Плоди збирають недозрілими. Квітки і плоди сушать.

Хімічний склад. У бутонах є рутин (12-13%), в листках і молодих пагонах його менше (біля 4,4%).

Використання. Застосовують при гострих і хронічних гнійних процесах: трофічних виразках, флегмонах, абсцесах, нагноєннях після опіків, інфікованих ранах, парапроктитах, фурункулах, карбункулах, маститі, флегмозних вуграх та інш. З стиглих плодів готують 33% настойку на 48% спирті. Препаратом зрошують або промивають рани й вражені місця, накладають салферки і ватно-марлеві тампони, змочені в настійці. Призначають при кровотечах з внутрішніх органів, склеротичному переродженні кровоносних судин, діатезах геморагічного походження, захворюваннях нирок і печінки, сепсисі, геморої, ревматизмі, виразковому коліті, гастритах, виразковій хворобі шлунка й 12-палої кишки. Приймають по 20-40 крапель 3 рази на день. З цієї метою приймають і порошок бутонів - по 0,2-0,3 г 3 рази на день. Плоди застосовують від випадання волосся на голові - в шкіру втирають напар з 10 г сировини на 200 мл окропу, або настойку, розведену водою 1:10. З бутонів добувають рутин.

Спориш звичайний - *Polygonum aviculare* L.

Однорічна трав'яниста рослина з родини гречкових (Polygonaceae). Стебло здебільшого лежаче, розгалужене, до 25 см завдовжки. Листки чергові, еліптичні або видовженоланцетні, цілокраї. Квітки дрібні, двостатеві по 2-5 в пазухах листків, по краю рожевою або білою оквітаною. Цвіте з липня до пізньої осені.

Поширення. Росте біля доріг, на вигонах, забур'ячених місцях, полях, прирічкових пісках, біля садів по всій Україні та СНД.

Заготівля. Використовують траву в фазі цвітіння та корені й сушать.

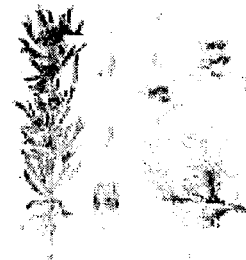
Хімічний склад. Трава містить сапоніни, флавоноїди (кверцетин, кемпфенол, мірицитин, дельфінін, ізораметин, лютеолін, кверцетин - 3-арабінозид, авікулярен, який підвищує здатність крові зсідатись), камфороподібну речовину персикаріол, полігонову, саліцилову та інші кислоти, глюкотанін, слиз, смолу, ефірне масло, цукри (до 2,5%), каротин (до 39мг%), вітамін С (до 900 мг%), віск, кумарини скополетин і умбеліферон, жири, розчинні (до 0,25%) і нерозчинні у воді силікати, сполуки заліза, магнію, мангану, кальцію, міді, срібла, ванадію. Вкореннях є сполуки антрахінону.

Використання. Водні витяжки трави викликають скорочення матки, збільшують діурез, підвищують звертування крові. Застосовують як сечогінний, в'яжучий, протизапальний, відхаркувальний і кровоспинний засіб при сольових діатезах, нирково-жовчокам'яній хворобах, гломерулонефритах, циститах, жовтяниці, захворюваннях печінки, шлунка, в тому числі при гіперацидних гастритах, проносах, гастралгіях, гастроентеритах, дитячих проносах, виразковій хворобі шлунка і 12-палої кишки, запаленнях і кровотечах в шлунково-кишковому тракті, при кровохарканнях і кровотечах внаслідок стазу в капілярах або пошкодження кровонесних судин при бронхітах, пневмоніях, абсцесах, гангрені легенів, при захворюваннях органів дихання - бронхітах, трахеїтах (зменшує надмірну ексудацію та трансудацію у верхніх дихальних шляхах; діє підсушуючи, в'яжучи, поліпшує відтік крові та лімфи, гальмує секреторну функцію слизових залоз), а також при туберкульозі, малярії, подагрі, цинзі, поліартритах. Готують настій трави або відвар коренів 20,0:200,0 і приймають по 1 столовій ложці 3-5 разів на день, або 1 столовій ложці трави, заливають 2 склянками окропу і теплим п'ють по 1 склянці 2 рази на день, відвар трави в разовій дозі 10 г приймають при тропічній малярії, по 5-25 г - проти глистів. При бронхітах приймають по 2 столових ложки через кожні 2-3 години настій 40,0-60,0:200,0 і приймають по 1 столовій ложці вранці й ввечері.

Напар трави і кашку свіжої рослини застосовують при свіжих і застарілих ранах, опіках, наривах, корості, укусах отруйних тва-

рин та інших захворюваннях шкіри, при пухлинах та забиттях роблять компреси з розпарених сухих коренів і трави. При опухах ніг приймають ванни з відваром трави. Траву, обварену окропом, прикладають при випаданні гемороїдальних шишок і прямої кишки. З солодої трави готують салати, гарнирі, п'юре.

Сухоцвіт багновий - *Gnaphalium uliginosum* L.

Однорічна трав'яниста сірувато-зелена, сіра або білувата опушена рослина з родини складноцвітих (Compositae) з невеликим коренем. Стебло 10-20 см заввишки, розгалужене від самої основи. Листки чергові, цілісні, видовженолінійні, верхівкові стеблові та серединні дрібніші, оточують суцвіття та помітно довші за нього. Квітки дрібні, в кошиках, зібрані по 3-10 в клубочки. Крайові квітки маточкові, серединні двостатеві, з жовтувато-циліндричною тру-

бочкою. Цвіте з червня до серпня. Плід - сім'янка.

Поширення. Ростає по вологих місцях, берегах канав, річок, струмків і озер, коло житла, доріг, як бур'ян в лісових і північних лісостепових районах України, а також в Європейській частині, на Далекому Сході.

Заготівля. Збирають всю рослину, вириваючи її з коренем під час цвітіння і сушать.

Хімічний склад. У сировині міститься алколоїд гнафалін, дубильні (до 4%), барвники, флавоноїди, сесквітерпенові лактони, сітостерин, ефірне масло (біля 0,05%), смоли (біля 16%), жири, каротин (12-55 мг), вітаміни С (до 30 мг%) і В, сполуки заліза, міді, алюмінію, хрому мангану та інші.

Використання. Препарати сухоцвіту мають гіпотензивну дію, розширюють периферійні судини, сповільнюють темп серцевих скорочень, посилюють перистальтику кишечника, стимулюють репаративні процеси в тканинах, заживлення ерозій, ран, опіків та виразок. Застосовують при початкових формах гіпертонічної хвороби, виразковій хворобі шлунка та 12-палої кишки (частіше з синюхою), а також для запобігання розвитку некрозу, для регенерації легеневої та бронхіальної тканини

в результаті пошкоджуючої дії мікробів, вірусів, токсинів, при бронхітах, пневмоніях, абсцесах та гангрені легенів, як ранозаживляючий засіб. Беруть 20 г трави, заливають 400мл окропу, кип'ячать 5 хв. в закритій посудині, настоюють 2 години і приймають по 0,5 г 2-3 рази на день при гіпертонічній хворобі та одночасно приймають ванни для ніг з настоєм трави (250 г на 5 л води) 30 хв. або 2 чайні ложки сировини заливають 1 склянкою окропу, настоюють 20 хв. і п'ють по 0,25 склянки 2-3 рази на день, або готують настій 20,0: 200,0 і приймають по 1-2 столових ложки за 30 хв. до їди 3-5 разів на день. При виразковій хворобі шлунка і 12-палої кишки приймають за 60 хв. до їди по 0,25 склянки настою трави 10,0:200,0 , а після їди - по 1 столовій ложці відвару кореневищ 6,0-8,0:200,0 - 3 рази на день протягом 1-2 місяців.

Випускають екстракт сухоцвіту болотного в таблетках по 0,2 г. Приймають при виразковій хворобі шлунка і 12-палої кишки - по 1 таблетці і при гіпертонічній хворобі 1 ступеню - по 2 таблетки в 0,25 склянки води 3 рази на день з одночасним прийомом таблеток екстракту синюхи. Застосовують при довгонезаживаючих ранах і виразках, опіках, наривах, свищах, ерозіях шийки матки, трихомоніазному кольпіті, рентгенівських, теплових, електричних і хімічних ураженнях шкіри у вигляді промивань, спринцювань, тампонів, змочених у настої (20,0/200,0), ванни (30 хв при 350С). При спонтанній гангрені готують ванни для ніг або приймають загальні ванни з настоєм 250 г трави на 5 л води тривалістю 30 хв. Застосовують і спиртоволійний екстракт , який готують так: 50 г сировини заливають достатньою кількістю 40 % спирту, настоюють 12 годин при кімнатній температурі , масу перекладають у посудину, додають 500 мл соняшникової олії, обережно нагрівають на водяній бані 24 години, відтискають і фільтрують. У цих випадках вживають і мазь наступного складу: порошок трави - 10 г, мед - 40 г і коров'яче масло -50 г, а також настій на льняній олії (50 г на 1 л). У народній медицині, крім того застосовують при атеросклерозі, крихкості капілярів, стенокардії, серцебитті , цукровому діабеті, туберкульозі легенів, нервовому збудженні, безсонні, відчутті страху, гастритах, поносах, спазмах у шлунку зі здуттям і печією, маткових та гемороїдальних кровотечах,

цинзі. Беруть 1 столову ложку трави заливають 1 склянкою окропу, настоюють 15 хв і випивають по 1 склянці вранці й ввечері. При абсцесах і кавернах у легенях приймають всередину по 0,5 чайній ложці за 30 хв до їди 3 рази на день 10 % настойки трави. Зовнішньо застосовують при новоутворах та інших захворюваннях шкіри. При мокнучій екземі, випаданні кровоточахих гемороїдальних гуль - присипають порошком трави.

В народній медицині застосовують також сухоцвіт лісовий (*G. sylvaticum* L.) у вигляді відвару при занепадах сил, неврозах, анемії, захворюваннях печінки. Порошком трави присипають рани та місця, вражені мокнучим лишаєм.

Черета трироздільна - *Bidens tripartita* L.

Однорічна трав'яниста рослина з родини складноцвітих (айстрових) Compositae (Asteraceae) з веретеноподібним коренем. Стебло прямостояче, супротивно-розгалужене, від 15 до 100 см заввишки, голе, або з рідкими волосками. Листки супротивні, короткочерешкові, верхні цілісні. Квітки зібрані в прямостоячі або пониклі поодинокі на кінцях стебел кошики. Всі квітки в кошику трубчасті, двостатеві, жовто-коричневі. Цвіте в липні-вересні.

Плід - сім'янка, в горі з 2-3 зазубреними щитинками.

Поширення. Росте по канавах, біля річок, струмків, озер, на болотах, в городах і садках, на вогких місцях, вигонах, біля доріг та житла, на полях по всій території України та СНД.

Заготівля. Збирають верхівки стебел з листками та квітковими кошиками до початку цвітіння і сушать.

Хімічний склад. Сировина містить ефірне масло (до 32%), флаваноїди, вітамін С (до 70 мг), каротин, алкалоїди, кумарини (умбеліферон, скополетин), слиз, аміни, дубильні та гіркі речовини, сполуки мангану, заліза, хрому, міді, алюмінію. Серед дубильних речовин біля 66% поліфенолів, чим і пояснюється бактерицидність рослини.

Використання. Поліфенольний комплекс впливає на кровотворення, здатність крові до згортання, діяльність залоз внут-

рішньої секреції, посилює жовчовиділення. Екстракти рослини мають жовчогінну й протиналергічну дію при вживанні всередину та протизапальну дію при застосуванні зовнішньо. Вживають як сечо- та потогінний засіб при порушенні обміну речовин. Призначають при простудних захворюваннях, особливо при гострих і затяжних бронхітах і пневмоніях, коли знижується функція надниркових залоз, що веде до алергічних ускладнень, при хворобах сечостатевої системи, подагрі, скрофульозі, ескудативному діатезі, рахіті, захворюваннях шлунково-кишкового тракту. для поліпшення апетиту й травлення, при подагрі, ревматизмі, анемії, атеросклерозі, захворюваннях центральної нервової системи, селезінки, печінки. Готують настій трави 20.0:200.0 і приймають по 1 столовій ложці 3 рази на день. Випускають брикети прямокутні вагою 75 г, розділені на 10 частин і круглі по 7,5 г. Беруть 7,5 г. брикета, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв і приймають по 1 столовій ложці вранці й ввечері.

У народній медицині вживають при згаданих хворобах настій - 1 столова ложка трави, заливають 1 склянкою окропу, кип'ятять 20 хв., і п'ють діти до 4-5 років по 1 чайній ложці, діти до 12 років по 1 десертній ложці 3-4 рази на день, або 1 столову ложку заливають 1 склянкою окропу, настоюють 8 годин, кип'ятять 1 хв. і п'ють по 0,5 склянки 3-4 рази на день.

При жирній шкірі обличчя, себореї, дерматиті, запаленні шкіри після бриття, екземах, ранах, виразках, ескудативних діатезах, які супроводяться уртикарними висипами на шкірі, скрофульозом, молочним струпом, себореею голови, 3 столові ложки сировини заливають 2 частинами води і кип'ятять 10 хв. При згаданих захворюваннях приймають ванни - 50-100 г трави додають на відро води, кип'ятять 15 хв, виливають у ванну наповнену водою 37-38°C. В ній купують і хворих дітей. До такої ванни ще додають 100 г морської або кухонної солі. У вигляді мазі застосовують при грудниці, прищах, кропивниці та інш. Траву прикладають до ран, виразок, опухів, напиривів, укусітотруйними комахами. Порошком листків присипають рани, виразки та укуси отруйних гадюк. При лускатому лишаї цають всередину екстракт по 20 крапель 3 рази на день і одночасно зас-

тосовують 2,5% мазь. Відваром трави умивають обличчя, щоб надати м'якості, вивести прищі й запальні місця.

Шоломниця байкальська - *Scutellaria baicalensis* Georgi.

Багаторічна трав'яниста рослина з родини губоцвітні (Labiatae), з коротким кореневищем і м'ясистим коренем. Стебла чотиригранні, 15-35 см заввишки, розгалужені, злегка опушені. Листки шкірясті, супротивні, сидячі, ланцетні, знизу з чорними крапчастими залозками. Квітки утворюють верхівкові однобічні китицеподібні суцвіття. Квітки синього кольору. Цвіте в червні-липні. Плід - чорний, кулеподібний горішок з шипиками.

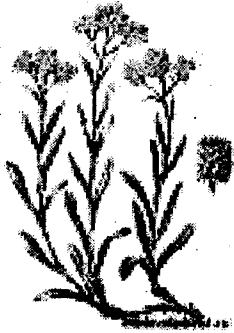
Поширення. Росте на сухих, кам'янистих схилах в Україні, Західному Сибірі, Далекому Сході.

Заготівля. Збирають кореневища з коренями після відцвітання й сушать.

Хімічний склад. Сировина містить флавоноїди (байкалін, вогонін і байкалозид), дубильні речовини пірокатехінового ряду, смоли, ефірне масло. В траві є флавоноїд скутеларин.

Використання. Препарати шоломниці мають гіпотензивні, седативні й протисудорожні властивості. Основою депресорного ефекту є судинорозширююча дія, яка виразніше виявляється при підвищеному тонусі судин. Вони також усувають спазми гладких м'язів кишечника. Застосовують при гіпертонічній хворобі, серцево-судинних неврозах, нервових захворюваннях функціонального характеру, які протікають з явищами підвищеної збудності, при безсонні. Застосовують 20% настойку на 70% спирті по 20-30 крапель за 30 хв до їжі 2-3 рази на день. У народній медицині застосовують при гострих і хронічних інфекційних захворюваннях, суглобовому ревматизмі, міокардитах, аритмії, грипі, епідемічному паротиті, переломах кісток, бронхіті, пневмонії, туберкульозі легенів, запаленнях шлунково-кишкового тракту, як відхаркувальний, протиглистний, загально-зміцнювальний, антиалергічний, жовчо- і сечогінний засіб.

Цмин пісковий - *Helichrysum arenarium* (L.) Moench.

Багаторічна трав'яниста з білоповстистим опушенням рослина з родини складноцвітні (айстрові) Compositae (Asteraceae), з дерев'янистим кореневищем. Стебла прямостоячі або висхідні до 20 см заввишки. Листки чергові, цілісні, нижні - видовженооберненояйцевидні, середні і верхні - сидячі, ланцетні. Квітки дрібні, різнорідні, зібрані в кулясті кошики, утворюють на верхівках стебел густе щитковидне суцвіття. Крайові квітки - жіночі, серединні - двостатеві. Обгортки кошиків

черепичасті, листочки лимонно-жовтого кольору. Цвіте в червні-вересні. Плід - сім'янка.

Поширення. Роста біля річок, в сухих борах, соснових лісах, на схилах, горбах, біля доріг на всій території України та у південній і середній зонах Європейської частини, Сибіру, Середній Азії.

Заготівля. Збирають суцвіття в перші два тижні після розпускання, коли кошики ще не розкрилися і сушать.

Хімічний склад. У сировині містяться флавоноїди (0,25%), ефірне масло (1,2%), стерини (0,05%), каротин, вітаміни С і К, смоли (3,66%), сапоніни, жир, дубильні речовини і барвники, антибіотична сполука аренарин, солі натрію, калію, кальцію, заліза, мангану, флаваноїди. В траві є вітаміни С і К, ефірне масло, дубильні речовини.

Використання. Препарати квіток посилюють секрецію жовчі, шлункового і панкреатичного соку, тонус жовчного міхура, підвищують холестерин-холатний коефіцієнт жовчі і вміст білірубину в ній, сповільнюють евакуаторну функцію шлунка, знижують перистальтику кишечника, підвищують діурез, проявляють антибактеріальну активність. Застосовують як жовчогінні засоби при холециститах, холангітах, ангіохолітах, гепатитах, гепатохолециститах, жовтяницях. Застосовують теплий відвар квіток 10,0 : 250,0 по 0,5 склянки до їди 2-3 на день 2-4 тижні або 1 столову ложку заливають 1 склян-

кою окропу, настоюють 10 хв. і п'ють 1 склянку вранці, другу - ввечері протягом 10-15 днів, або беруть 3 чайні ложки заливають 2 склянками холодної води, настоюють 8 годин і приймають протягом дня. Використовують екстракт цмину сухий - гранульований порошок екстракту квіток і молочного цукру. 1 частина препарату відповідає 4 частинам квіток. Призначають по 1г 3 рази на день протягом 2-3 тижнів.

З суцвіть добувають флавін-сухий концентрат, який містить суміш флавоноїдів. Приймають по 0,05 г 3 рази на день за півгодини до їди протягом 10-40 днів. Випускають у таблетках по 0,05 г. У народній медицині застосовують також при хворобах шлунково-кишкового тракту, зокрема при гастритах з пониженою кислотністю шлункового соку, для поліпшення апетиту й травлення, метеоризмі, як сечогінний засіб при нефритах і циститах з явищами диурезу, для вигнання аскарид. Беруть 1 столову ложку квіток, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. і п'ють по 1 склянці за 15 хв. до їди вранці і ввечері 10-15 днів, або 3-5 г настоюють в 0,5 л холодної води 8 годин і випивають протягом дня. При білях гарячим напаром або відваром промивають піхву 2 рази на день. Відвар застосовують при лишаях, гнійничкових та інших захворюваннях шкіри. Сушену траву застосовують як інсектицид для захисту вовняних хутрових речей від молі.

Хвоц польовий - *Equisetum arvense* L.

Багаторічна трав'яниста рослина з родини хвощевих (Equisetaceae) з гіллястим кореневищем, яке має кулясті бульбочки. Стебла двох типів: весняні - спороносні і літні - безплідні. Споросні пагони рожево-бурі, соковиті, членисті, нерозгалужені, з'являються весною і несуть на верхівках яйцевидноциліндричні колоски з спорофілами, у спорангіях яких утворюються спори.

Після висипання спор останні відмирають і в рослини розвивається яскраво-зелені кільчасторозгалужені безплідні стебла з 6-12 ребрами і здебільшого нерозга-

луженими гілочками. Листки лусковидні, розміщені кільцями, зростаються у піхві. Спороносить у березні-квітні.

Поширення. Ростає на полях, огородах і садах, луках, біля каналів, по лісосіках, розсадниках, берегах річок, озер і ставків, розріджених лісах, пісках по всій території України та СНД.

Заготівля. Збирають траву хвоща влітку (червень-серпень) і сушать.

Хімічний склад. У траві містяться алколоїди: палюстрин, нікотин, триметоксипіридин, диметилсульфон, глікозиди: галутеолін, артикулатин і ізоартикулатин, сапонін, еквізетин (до 5%), аконітова, ліолева, яблучна і оксалатна кислоти, жири, білки, вуглеводи, каротин, вітамін С, ефірне масло, кремнієва кислота (до 25%), смоли, ситостерол, флавоноїди (еквізетрин, лютеолін - 7-глюкозид, кемпферол - 3-глікозид), дубильні й гіркі речовини, сполуки мангану, кальцію, калію та ін.

Використання. Препарати хвоща посилюють і прискорюють діурез, сприяють виділенню сполук свинцю, мають проти-запальні й кровоспинні властивості. Застосовують при хронічній серцевій недостатності, ексудативному плевриті, пневмонії та інших захворюваннях, які супроводяться застійними явищами, як окремо, так і в комплексі з іншими діуретиками й серцевими глікозидами, при циститах, уретритах та інших захворюваннях сечовидільних шляхів, нирковокам'яній хворобі, з профілактичною метою при гострому і хронічному отруєнні сполуками свинцю, при легеневих, ниркових, сечоходових, маткових, носових і гемороїдальних кровотечах, при інфільтраціях в легенях і бронхах, при кровохарканнях і легеневих кровотечах внаслідок стазу в капілярах або пошкодженнях кровоносних судин, при бронхітах, пневмоніях, бронхоектазах, абсцесах та гангрені легенів, для запобігання розвитку некрозу, для регенерації легеневої та бронхіальної тканини в результаті пошкоджуючої дії токсинів, при бронхітах, пневмоніях, абсцесах і гангрені. Препарати хвоща протипоказані при гломерулонефритах та нефрозонофритах. Готують відвар 20,0 : 200,0 і приймають по 1 столовій ложці 3-4 рази на день. Часто до такої кількості відвару додають 10 мл розчину калію

ацетату та настій горищіву 6,0 : 200,0 чи настій ниркового чаю 3,5 : 200,0. Випускають брикети трави хвоща вагою по 70 г, розділених на 10 частин. Беруть 1,5 частини, заливають 1 склянкою холодної води, кип'ятять 30 хв. і приймають по 1 столовій ложці 3-4 рази на день. Вживають у вигляді напару - 2 столових ложки трави заливають 1 склянкою окропу, настоюють 15 хв. і п'ють по 0,25 склянки 4 рази на день. При легеневих і шлункових кровотечах приймають через кожні 10-15 хв., а після припинення продовжують приймати ще якийсь час по 2 столових ложки на день. Приймають і при нетяжких формах туберкульозу легенів, бо прискорюють епітелізацію тканин, а також при нічному нетриманні сечі. Добрий кровоспинний ефект дає настій трави (15-20 г) на сухому білому вині (1л) - приймають натщесерце по 100-150 мл при проносах, кровохарканнях, порушенні менструального циклу, як діуретичний засіб приймають порошок трави по 1 г перед їдою 2-3 рази на день. Свіжий сік приймають для прискорення згортання крові, при маткових і ниркових кровотечах, поліпах сечового міхура, гострих циститах - по 1 десертній ложці 3 рази на день. Рідкий екстракт, приготований перколяцією на 60% спирті, приймають 1 чайну ложку 4-6 разів на день.

У народній медицині крім того вживають для поліпшення обміну речовин, при подагрі, ревматизмі, водянці, емфіземі, хворобі Адіссона, ішіасі, головній болі, кривавому блюванні, атеросклерозі, геморої, гіпертонічній хворобі, бронхіальній астмі, хронічному бронхіті, пневмонії, ексудативному плевриті, кашлі, жовчокам'яній хворобі, жовтяниці й інших захворюваннях печінки, для нормалізації функції печінки і селезінки, як abortивний і рододопоміжний засіб. Готують відвар 1 столову ложку трави на 1 склянку води і п'ють по 1 склянці ковтками натщесерця і ввечері.

Для зупинки кровотеч і заживлення ран - присипають порошком або заливають свіжим соком чи роблять примочки з настоєм. При виразках вживають мазь, яку готують змішуванням 1 частини згущеного екстракту з 4 частинами коров'ячого масла або вазеліну. Для спринцювання при білях і для примочок

чок при екземах, гнійних ранах, фурункулах беруть 2 столових ложки трави, заливають 2 склянками окропу і настоюють у духовці 2 години. Цей напар при озені (смердюча нежить) втягують вранці в ніздрі. Ним полощуть рот при фтозних і виразкових процесах, ангіні, роблять примочки при фурункулах і довгонезаживаючих ранах. При ревматизмі, нирковокам'яній хворобі і болях в область сечового міхура, готують відвар 60,0 : 1000,0, охолоджують до 25-26 С, додають до води і приймають тепло ванну 15 хв. 1-3 рази на тиждень, краще в переміжку з холодними ваннами. Сидячі ванни з трав'яної потрухи роблять при запорах, геморої, метеоризмі, захворюваннях шлунка. У відварі трави купають дітей при простудних захворюваннях.

Застосовують і з косметичною метою. При жирній та пористій шкірі і себорейному дерматиті роблять примочки та протирання настоєм 1с. сировини на 1л окропу (нагрівають на легкому вогні 5хв.). Для цієї мети використовують настій 15-20 г трави на 1 л сухого білого вина (очисний лосьйон). При надмірному потінні ніг роблять ванни з відваром хвоща або протирають їх 10% спиртовою настояю. Відваром миють голову при облісінні.

Молоді спороносні пагони і бульбочки кореневищ в свіжому і відвареному вигляді вживають в їжу.

Література

1. Большая энциклопедия народных методов самолечения / Сост. Е.Н.Белозерова. - Донецк: Агентство мультипресс, 2007. - 512 с.
2. Большая энциклопедия. Лекарственные растения в народной медицине / под ред. Г.А.Непокойчицкого. - М.: Астрель, 2007. - 960 с.
3. Дикорастущие полезные растения России / Отв.ред. А.Л.Буданцев, Е.Е.Лесновская. - СПб.: Изд-во СПХФА, 2001. - 663 с.
4. Ковальов В.М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин / В.М.Ковальов, О.І.Павлій, Т.І. Ісакова. - Харків: Прапор, 2000. - 703 с.
5. Кесев П.А. Полный справочник лекарственных растений / П.А. Кесев. - М.: Эксмо-пресс. 2000. - 991 с.

6. Лазебный А. Целебные растения - Божий дар / А.Лазебный / по благословенню Преосвященного Владимира, епископа Почаевского. - Донецк: БАО, 2006. - 544 с.

7. Малиновський К.А. Рослинні угруповання високогір'я Українських Карпат / К.А.Малиновський, В.В.Крічфалушій. - Ужгород: Карпатська вежа, 2002. - 243 с.

8. Меньшикова З.А. Энциклопедия лекарственных растений / З.А.Меньшикова, И.Б.Меньшикова, В.Б.Попова. - М.: Эксмо, 2008. - С.134-135.

9. Мінарченко В.М. Атлас лікарських рослин України / В.М.Мінарченко, І.А.Тимченко. - Київ: Фітосоціоцентр, 2002. - 172с.

10. Носов А. Лекарственные растения / А.Носов. - М.: Эксмо-пресс, 2001. - 348 с.

11. Народные целители - драгоценный щит от всех болезней / Донецк: БАО. 2008. - 224 с.

12. Полная энциклопедия природной медицины / под ред. К.Яницкого и В.Реверского; пер. с польск. - М.: Оникс, 2007. - С.490-493.

13. Путырский И.П. Универсальная энциклопедия лекарственных растений / И.П.Путырский, В.Н.Прохоров. - Мн.: Книжный дом, М.: Махаон, 2000. - 656 с.

14. Современная энциклопедия траволечения / авт.сост. Н.В.Беляев. - Минск: Современный литератор, 2005. - С.475-477.

15. Соколов С.Я. Фитотерапия и фитотерапевтика: руководство для врачей / С.Я.Соколов. - М.: МИА. 2000. - 976 с.

16. Ситник К.М. Ботаничні сади: сучасність і майбутнє / К.М.Ситник// Укр.ботан.журн. - 2004. - Т.61, № 3 - С.3-6.

17. Товстуха Є.С. Новітня фітотерапія / Є.С.Товстуха - [4-е вид.] - Київ: вид-во Української академії оригінальних ідей, 2003. - С.403-404.

18. Чекман І.С. Клінічна фітотерапія. Природа лікує / І.С.Чекман. - Київ: Рада, 2000. - 510 с.

19. Червона Книга України / Упорядник О.Ю. Шапаренко, С.О.Шапаренко. - [2-ге вид., із змінами.]. - Харків: Торсіна плюс, 2008. - 384 с.

20. Юрєв К.Л. *От частного к общему, или эстафету принимает имунет* / К.Л.Юрєв // *Український медичний часопис*. - 2008. - № 3(65). - С.1-13.

Резюме

Романюк Б.П., Фролов В.М., Соцька Я.А. *Лікарські рослини та сировина, які містять флавоноїди та їх глікозиди.*

Представлено характеристику найбільш розповсюджених рослин, які містять флавоноїди. Наведено способи та методи використання цих рослин у лікуванні та медичній реабілітації хворих з різною гострою та хронічною патологією.

Ключові слова: флавоноїди, рутин, кверцетин, кемпферол.

Резюме

Романюк Б.П., Фролов В.М. Соцкая Я.А. *Лекарственные растения и сырье, которые содержат флавоноиды и их гликозиды.*

Представлена характеристика наиболее распространенных растений, содержащих флавоноиды. Приведены способы и методы использования этих растений в лечении и медицинской реабилитации больных с разной острой и хронической патологией.

Ключевые слова: флавоноиды, рутин, кверцетин, кемпферол.

Summary

Romanyuk B.P., Frolov V.M., Sotskaya J.A. *The medical plants and raw material, which contain flavonoids and their glycosides.*

Description of the most widespread plants, containing flavonoids is presented. Methods of the use of these plants in treatment and medical rehabilitation of patients with different sharp and chronic pathology are resulted.

Key words: flavonoids, Rutinums, Quercetinum, Kempferolum.

Рецензент: д.біол.н., проф.М.І.Конопля

ЕКОЛОГІЧНА І КЛІНІЧНА ІМУНОЛОГІЯ ТА ІМУНО- РЕАБІЛІТАЦІЯ